

11. ELS TRES ANELLS

Nota:

El Qr permet accedir a les figures del llibre des de dispositius mòbils. A cada capítol, es troba també un Qr associat a les figures corresponents.

<https://xirinacs.cat/figuresmm>

111. *EL PRIMER ANELL*

LA **PRÀCTICA** I LA **TEORIA** DEL
FENOMEN I DEL **NOÛMEN**²

111.1. **FENOMEN (FEN)**
(v. 112.1, p. 61; *Fig.1*, p.39)

Anàlisi de la situació. Calda. Xafogor. Tothom de vacances. Silenci. Comerços tancats. Barcelona, dilluns, 17 d'agost de 1998. Són les deu del matí. He vingut al Centre d'Investigació de la Fundació Randa no sé si a jugar o a feinejar, com sempre. Felïç de mi! Felicitat tova (jugar)? O felicitat dura (feinejar)? Aquest lloc em funcionarà de pista de llançament als espais immensos, copsables per la ment humana. Començo un viatge al·lucinant per les diferents senderes de la realitat amb la intenció de professional topogràfic de dissenyar-ne un mapa global per a ajut de caminants i navegants.

Es pot començar aquest esbós exploratori per qual-sevol banda -el mapa, com el de la Terra, veurem que resulta de forma esfèrica-, però ho faig per **Fenomen**, perquè potser és el centre principal d'atenció de la investigació i actuació

---

² NB *pàssim*. Les categories del Model Global menor es distingeixen en colors en funció del nivell dialèctic (D) corresponent (v. 137): **verd**, D¹; **negre**, D² i **vermell**, D³.

de la gent d'aquest tros del nostre planeta que es diu l'àrea nord-occidental, a la qual, principalment, va adreçat aquest treball. *Fenomen* ve del grec *φαινόμενον* ("allò que apareix, que és visible als sentits"), participi passiu de *φαίνομαι* ("manifestar-se", "mostrar-se", "fer veure", "esdevenir"), derivat de *φαίνο* ("lluir", "il·luminar", "aclarir").

Ens preocupa molt l'immediat. El convertim en pedra de toc per saber si quelcom és real. És un criteri sovint fals: veiem el Sol rodar al voltant de la Terra, però no; veiem la Terra plana, però no; veiem un bastó blegar-se en introduir-lo a l'aigua, però no. I tanmateix creiem que la confirmació experimental avala qualsevol teoria: "Si no ho veig no ho crec." L'única cosa ben certa en aquest terreny és que allò que estic sentint o veient realment ho sento o ho veig. "Què estic fent, ara, en concret?" "Estic fent quelcom", o millor, "s'està fent quelcom". "Caldeja", "fa calda". He triat aquest petit i trivial esdeveniment a fi de començar el viatge d'alguna manera de les moltes possibles. "Ara i aquí": *fet atòmic* o indivisible. Sabem concentrar-nos en l'ara i en l'aquí? No distreure'ns amb altres coses, ni que siguin més certes que l'ara i aquí? No mirar ni a la dreta ni a l'esquerra, ni amunt ni avall, ni a l'abans (els records), ni al després (els projectes). Cada ara-i-aquí; sigui mirant a simple vista, sigui amb ulleres, a través d'un microscopi o d'un telescopi, o fins i tot amb els ulls tancats, veient taques de colors, o imaginacions projectades, o records evocats, fets presents, de figures antigues; sigui escoltant "a simple orella", o amb un telèfon, o amb un amplificador o accelerador, tot recordant músiques pretèrites o confegint-ne de noves. Encara no vull considerar els instruments per a mirar, escoltar, etc., ni les reserves de memòria o creacions imaginatives. Només el fet pur, allò que els anglesos, tan observadors i empírics ells, en diuen *sense data*, dades dels sentits, dades *sentides*. I la sensació, la manifestació, allò que apareix, l'aparença, que tusta a la nostra porta, des de fora o des de dins, pot canviar a cada moment.

O pot restar igual, però jo no comparo el moment actual amb l'anterior o el posterior per a saber-ho. En aquests casos usaria l'abans o el després, i ho tinc prohibit.

En aquest punt inicial de la nostra excursió per la realitat, cal viure el moment, l'instant, el present, amb tota la seva radical novetat, malgrat que sigui repetit. No sé ni vull saber si repetiré experiència. Des d'aquesta posició de la meva ment devers la realitat, tant la repetició com la novetat són imprevisibles, són sorpresa. Atzar pur?, possibles causes? Constatació segons l'actuat, *ex actis*, exacta, en absoluta dependència del que hagi succeït. “Què passa?” I allò que passa a continuació, encara que sigui la mateixa imatge, no és la mateixa imatge; és una altra d'igual, com podria ser diferent. Els estudiosos han descobert, que entre imatge i imatge, ni que siguin iguals, ha existit un moment fosc, no captable a simple vista –si es tracta d'aquest sentit-, malgrat l'aparença de continuïtat. Quan veiem una imatge, la rodopsina dels bastons de la retina de l'ull humà, activada per la llum, es descompon en opsina i un derivat de la vitamina A. Durant la regeneració de la rodopsina no veiem res

“Com el sol s'amaga darrere de la muntanya, així jo
m'amago en el moment de la pròpia creació”
Krishnamurti

...i després torna a sortir el sol. Després el procés continua: afirmació – negació – afirmació – negació de la imatge, prop de vint vegades per segon; altrament, una imatge esborrallaria la següent. Això demostra que, tot i repetir-se, una imatge és nova a cada instant i precedida i seguida per la seva contradicció. Cada imatge purament fenomènica mor i una altra neix a cada instant: “Cal que neixin flors a cada instant” (Lluís Llach)... i que en morin. Vida i mort, pau i guerra, construcció i destrucció, fenomen i no-fenomen. El no-fe-

nomen també és un **Fenomen**! Destrucció, lluita, competitivitat quotidianes. Estar al cas, estar despert, atenció, concentració, vigilància. “Cada moment té la suficient malícia que li pertoca.” Tot moviment, fins el moviment pur del temps en les coses que romanen constants, exigeix un continuat sí i no. Això constitueix el ritme, el tic-tac indispensable per a patentitzar, per a fer fenomènic, el decurs continu (analític fins a l’infinitèsim) del temps mental. “Cal que mori l’actual perquè se salvi el següent.” O, segons l’aforisme del desert: “Beu i fes-te a un costat perquè pugui beure qui ve darrere teu.”

Fenomen és un esdeveniment singular i irreplicable que s’imposa per la seva sola presència i, en sentit ampli, tot allò que es manifesta per si mateix. Veurem com en el nostre model és mig abstracte i mig concret dins un procés analític, situat amb neutralitat entre vivències i estructures, entre la vigília i la son, entre la identitat i l’alteritat. És l’anàlisi de les formes sensibles i factibles, és el lloc d’unió (112.1, p.61) en el temps del **Subjecte vivent** (112.5, p.78) amb l’**Objecte estructurat** (112.4, p.75), del psiquisme amb el món físic, del cos amb l’ànima, del cervell amb la ment. “Teresa (subjecte) menja (ara i ací en el temps) taronges (objecte)”.

Per a nosaltres, el **Fenomen** és una discriminació, una separació d’esdeveniments amb la intenció que puguin ser observats sense interferències, extrets del context al qual es troben units. El **Fenomen** permet de simplificar el coneixement de la complexitat de la realitat i, per això mateix, és una bona eina de coneixement de la realitat.

Però és evident que aquesta atomització i simplificació implica una visió parcial i esbiaixada de la complexitat real. Des de l’**Art** es capten les qualitats secundàries (sensorials i factuais) del **Fenomen**; des de la **Ciència** es capten les seves qualitats primàries (quantitat, duració, massa, força). Veurem com des de la **Pràctica** (122, p.159) el **Fenomen** s’alimenta i

emergeix de l'**Experiència** (111.2, p.29) i com, des de la **Teoria**, (127, p.241) el **Fenomen** es configura per **Anàlisi** (111.3, p.34) i **Síntesi** fenomèniques.

El seu gènere literari propi és l'expositiva.

De la seva arrel etimològica, a través del grec o del llatí, deriven prolíficament: *epifania*, *diafanitat*, *fantasia*, *fantasma*, *afany*, *fenotip*, *infant*, *fatal*, *fotografia*, *fotó*, *fat*, *fama*, *èmfasi*, *afàsia*, *profeta*, *hierofant*, *apòfansi*, *fase*, *fanerògam*, *nefand*, *facúndia*, *faula*, *fastuós*, *festa*, *fèria*, etc.

En són termes afins o veïns: esdeveniment, fluència, fet, acte, temps (moment), *quan*, història, anècdota, *maia* (hind.), aparença, manifestació, novetat, notícia, dada, present puntual, ara, instant, salt, conflicte, interacció, intersubjectivitat, diàleg, dialèctica, canvi, això-ací-ara-per-a-mi, transparència, diafanitat, informació, moment del moviment, etc.

L'antiterme és **Noümen (NOU)** (111.8, p.53 i 112.8, p.89).

111.2. EXPERIÈNCIA (EXP)

Anàlisi concreta de conjunts heterogenis. El fet que els esdeveniments siguin realment atòmics, sempre nous, separats entre ells pel “no”, costa de veure en la complexa realitat que els envolta. A primer cop d'ull, només veiem atomitzats esdeveniments diferents. Per a veure que un esdeveniment mantingut és clivellat amb talls de negror, com els fotogrames d'una pel·lícula, cal destriar del gran fenomen, mitjançant el microscopi o un aparell equivalent, els petits subfenòmens. Cal concentrar més l'atenció. Del gran fenomen, en tant que abraça un conjunt concret de fenòmens més petits, en direm **Experiència**, del grec *ex-* (“cap a fora”) i *-perior*, de la fecunda arrel indoeuropea **pr-* (“travessar”),

que dona, entre d'altres, aquests derivats: *part, parir, per, per a, perímetre, però, superior, peregrí, persona, empíric, port, porta, porus, "pràctica"* (v.111.4, p.40; 113.4, p.110), *pre-, pressa, pressió, prior, privar, pro-, prosa, a prop, propi, penit, expert, experiment*, etc.

Aquesta atomització del **Fenomen**, també es pot dir "quantificació"-derivat de quantitat-, i cal no confondre amb la "quantització" de la física més moderna -derivat de *quantum-*, no ens la inventem; existeix en la realitat concreta. No la veiem a simple vista per la nostra incapacitat resoluciva de detalls petits. La **Ciència** (v. 112.2, p.65) avançada ens ensenyarà a afinar més en el món físic i l'**Art** (112.3, p.69) avançat ens ensenyarà a afinar més dins el nostre món psíquic. El fet que avui, per obra de la tecnologia però també de la sensibilitat avançades, s'hagi arribat a un altíssim grau de resolució fenomènica en tots els camps, ens obliga a definir nivells de resolució o de tractament d'un tema determinat (partícula, àtom, molècula, cèl·lula, individu vivent, comunitat...), com veurem en la *segona part d'aquest llibre*³. Convencionalment es considera fenomen propi d'una investigació determinada allò que servirà com a unitat fonamental per a l'estudi de les seves combinacions i no serà, al seu interior, objecte d'investigació en tot el treball. És allò que es pren com a element indivisible, atòmic, quàntic, amb el qual es bastirà l'edifici de tota la investigació. En una novel·la sobre les passions, "passió" és *fenomen* si

---

³ Accessible a: <https://ja.cat/xirinacs-mg-major>

s'estudien les diferències entre les passions però no les variacions dins de cada passió. En química, “àtom” és *fenomen*, perquè no s'hi estudiaran els components de l'àtom. El “tema” d'una investigació marca el *fenomen* bàsic, la individualitat elemental (v. 121.5, p.153), els buits i els plens de l'interior de la qual no seran experimentats.

Durant més de vint segles els pensadors nord-occidentals creien que, fonamentant llurs estudis en els “fenòmens”, fundaven llurs coneixements en la realitat concreta. L'aïllament, la individuació *fenomènics* són en part concrets i extramentals, però també el resultat d'un esforç que la nostra ment sobreposa a la realitat *concreta* per aïllar-la de la resta de la realitat que la circumscriu i així apoderar-se'n. Sí, les coses són engrunes, però relacionades de fet entre elles. Envoltar una realitat determinada amb una frontera individualadora, delimitadora o atomitzant, es pot fer de moltes maneres. Aquelles maneres que respectin més les relacions concretes, per exemple entre els elements subatòmics i extraatòmics fenomènics en la química, són respectuoses amb l'experiència: són **Experiència**.

Quan marquem territori purament de manera formal per a la conveniència del nostre estudi o de la nostra fantasia, aquelles maneres són **Anàlisi**, com veurem a continuació (111.3, p.34). Mirar fets atòmics de conjunt, simplement com es presenten, ben o mal conjuntats els uns amb els altres, és **Experiència** i ens acosta a la vera realitat concreta, que anomenarem **Pràctica** (v. 111.4, p.40; 113.4, p.110). El científic, l'artista, el polític, el professional, sovint no toca de peus a terra; està obsessionat per la forma de la seva tasca especialitzada. L'experiència de l'intuïtiu, de l'hàbil, del manobre, de l'artesà autodidacta sense estudis, és “el fenomen i la seva circumstància”, i, podríem afegir-hi, la seva “circumvivència”, *Lebensraum*, “l'espai de la vida”, que diria E. Husserl. “El text i el context” de la vida mateixa, on res no està deslligat de res (**Pràctica**), tot i que res no es confon

amb res (**Fenomen**). Hem vist en el **Fenomen** el fet o l'esdeveniment atòmic: la capacitat d'aïllament; però veurem, en la **Pràctica**, els lligams universals que uneixen els fets individuals: la capacitat inabastable de relació.

A la vida corrent ens movem en un terme mitjà, experiencial. Unim els fets atòmics, el temps present concret amb uns fils misteriosos de memòria espacial i temporal que els lliga, els relaciona o els separa, segons sigui la realitat *concreta*. L'experiència lliga allò que s'assembla molt i fa *conjunts heterogenis* (perquè els seus elements, per molt que s'hi esforci la tecnologia estandarditzant, mai no són iguals del tot) i separa allò que no s'assembla i fa conjunts disjunts. La intuïció capta aquests *conjunts concrets* més enllà dels "fenòmens" elementals engrunats. Hi ha persones molt vitals, amb un gran do de gents, amb facilitat de moure's pel món amb encert, amb un esperit *pràctic* que fuig de la cinquena essència de la concentració "fenomènica" i s'instal·len en l'experiència de la vida, en aquells conjunts més amplis, entreteixits en la realitat *concreta*. **L'Experiència** és *el meu món ara i aquí*, és l'univers dels esdeveniments actuals; la participació amb les persones i les coses que permet adquirir-ne coneixença i tracte; serà, com veurem tot seguit, la diversificació "fenomènica" i heterogènia de la "pràctica" original. Quan en la vida diària es té una actitud de curiositat, de qüestionament permanent sobre allò que t'envolta, s'aconsegueix la informació que donen els objectes exteriors i els estats interiors observats. Aquesta informació diversa, àmplia, variada, permet de parar compte en la multiplicitat de la realitat sense necessitat d'aïllar els "fenòmens" ni els "objectes" (112.4, p.75 i 113.1, p.99). Sabem, llavors, distingir els components d'un conjunt; per exemple cadascuna de les fulles d'un arbre, sense deixar de veure l'arbre en el seu conjunt, fulla i arbre, sorra i platja, estel i firmament, ull i persona. Entre el **Fenomen** i la **Pràctica**, els elements diversos romanen lligats entre ells com les parts d'un cos, i lligats a la

totalitat com el fill a la mare. William James, filòsof i psicòleg dels EUA, un dels fundadors del pragmatisme, ho descriu així: “Les relacions entre les coses, són tema d'*experiència* directa [...] com les coses mateixes.”

L'**Experiència**, pertanyent al món del *concret*, aleva l'atomicitat del **Fenomen** i diversifica la bigarrada realitat de la **Pràctica** mitjançant una *intuïció analítica*. Gràcies a l'**Experiència** comencem a *concernir* l'entorn i l'interior del **Fenomen**, a través de l'endormiscament i del son lleuger, i a *discernir* la realitat *concreta* de la **Pràctica**, a separar-la segons els elements interconnectats. Si s'accentua la utilitat vigilada de l'**Objecte**, entrem en el terreny de la **Tècnica** (123.1, p.185; *Fig.3*, p.102); si s'accentua la vivència ensonyada del **Subjecte**, entrem en el terreny de la **Psíquica** (124.1, p.199). En el nostre model, té un significat més restringit que en el llenguatge corrent. En l'ús d'aquest podríem parlar d'*experiència mística*; aquí no; caldria inventar un neologisme (*imperiència mística*). Per això l'**Experiència** es governa per principis pràctics analítics, el de vigília i el de somni, i el gènere literari adequat és la narrativa: diversificació seriada heterogènia dels “fenòmens”.

En són termes afins i veïns: concurrència, món immediat, entorn, rodalies, medi ambient, possessió, existència, *empíria*, circumstància, condicions, condicionament, força de treball, impuls físic, conducta, competència, competició, participació, tracte, context, simpatia, tàctica, sorpreses, atzar fenomènic, *mundologia*, la quotidianitat, les desviacions, etc.

L'antiterme serà **Síntesi (SIN)** (111.7, p.50). Sense moure's de *l'hemisferi concret*, l'oposada serà l'**Amor (AMO)** (111.6, p.46).

111.3. ANÀLISI (ANA)

Anàlisi abstracta de conjunts homogenis. Molts acadèmics europeus de les edats antiga i mitjana, i potser la majoria d'acadèmics dels darrers segles, han fet avançar una visió més abstracta dels esdeveniments elementals o “fenòmens”.

Imaginem una cinta vertical (*Fig.1, p.39*), al centre de la qual trobem els “fenòmens”. He anat cap avall en l'escala. A l'espai immediat inferior, més concret, més real en brut que **Fenomen**, hi hem situat l'**Experiència**. Puc dir que, en estat salvatge, l'aptitud per a l'**Experiència concreta**, predominantment, ha estat pròpia dels pobles llatins, que disposen de la polidesa que dona la lluminositat del clima mediterrani. Ara, després d'haver *baixat* un graó de **Fenomen** a **Experiència**, fem un salt dos graons *cap amunt*, en vaivé, que anirem repetint al llarg de les exploracions successives. En l'espai immediatament *superior*, més *abstracte*, més mental que **Fenomen**, hi posarem l'**Anàlisi**, en grec *ana-* (“cap amunt”) i *-lyo* (“deslligar”). Popularment, analitzar és pararsement en els detalls.

Aquest territori fou explorat a fons a partir del segle XVI, especialment per l'anglès Francis Bacon. Ell anomenà “idols” les diferents classes de qualitats amb què les conveniències de la nostra ment ordena la inextricable varietat de la realitat *concreta*. Tota la ciència occidental posterior a ell voldrà fundar els seus enunciats en l'exercici de la funció classificadora dels *conjunts abstractes* dels “fenòmens” elementalitzats. Els coneixements nord-occidentals són el resultat d'una immensa tasca taxonòmica. Els conjunts abstractes es poden subdividir en parts o elements iguals, cosa que els permet d'ésser considerats homogenis (v. 121.5, p.153) i, per consegüent, aptes per a sumar i restar en llur interior. No pots sumar dues peres i tres pomes, però sí dues